

Daha Sürdürülebilir Tarımsal Sistemlere Geçişte Tabandan Yenilikçilik: Seferihisar Doğa Okulu ve Karaburun Zeytin Okulu Örneği

*

Merve Yazar Yıldıztekin¹
ORCID: 0000-0001-7941-0288

Demet Erol²
ORCID: 0000-0002-1705-4297

Öz

Günümüzde tarımsal sistemlerin karşı karşıya kaldığı zorluklarla mücadele için sürdürülebilir bir tarımsal sistem inşa edilmesi ve bu amaçla yeniliklerin desteklenerek sürekli hale getirilmesi gerekmektedir. Sosyal hareketler yeniliğin gerçekleşmesi için önemli kaynaklar olabilmekte; çevre, sağlık, sosyal adalet ve etik gibi konuları toplumun gündemine taşıyarak geniş kitleler üzerinde baskı yaratabilmektedir. Bu baskı içerisinde sivil toplumun rolü daha sürdürülebilir pratiklere doğru gerçekleşen geçişlerde henüz yeterince yer bulamamakla birlikte önemli potansiyeller taşımaktadır ve son yıllarda sivil toplum alanında deneyimlenen sosyal yenilikler için “tabandan yenilikler” kavramı geliştirilmiştir. Çalışmada İzmir’in Yarımada olarak adlandırılan bölümünde yer alan ve kaynağını sivil toplum yapılanmalarından alan Seferihisar Doğa Okulu ve Karaburun Zeytin Okulu’nun örgütsel rutinleri ve ağ ilişkileri ile nasıl bağlantılar kurduğu ve politika düzeyindeki aktörler ve geniş kitleler üzerinde baskı yaratmak amacıyla ne tür stratejiler izlediği araştırılmaktadır. Çalışma ile bir coğrafi ölçekte bulgulara dayanarak daha sürdürülebilir pratiklere geçişte sivil toplumun üstlenebileceği rollerin neler olabileceğine ilişkin bir kavramsallaştırma yapılması ile sürdürülebilirlik geçişlerine ilişkin verilen yazına katkı sağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler Sürdürülebilirlik geçişleri, çok düzeyli perspektif, tabandan yenilikçilik.

¹ Dr. Şehir Plancısı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,

E-mail:merve.yazar@csb.gov.tr

² Doç. Dr. Şehir Plancısı, Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,

E-mail:edemet@gazi.edu.tr

Grassroots Innovations in Transition to More Sustainable Agricultural Systems: The Case of Seferihisar Doga School and Karaburun Olive Academy

*

Merve Yazar Yıldıztekin³
ORCID: 0000-0001-7941-0288

Demet Erol⁴
ORCID: 0000-0002-1705-4297

Abstract

Today to build a sustainable agricultural system in order to combat the challenges faced by agricultural systems, innovations should be supported and sustained. Social movements can be important sources for the realization of innovation; it can create pressure on large masses by bringing issues such as environment, health, social justice and ethics to the agenda of the society. In this pressure, the role of civil society has not found enough place in the transitions towards more sustainable practices, but it has important potentials and the concept of "grassroots innovations" has been developed for the social innovations experienced in the field of civil society in recent years. In the study, it is investigated how Seferihisar Doğa School and Karaburun Olive Academy, located in the part of İzmir called the Peninsula and taking their source from civil society structures, establish connections with their organizational routines and network relations and what kind of strategies they follow in order to put pressure on policy-level actors and large masses. The study contributes to the literature on sustainability transitions by conceptualizing the roles that civil society can play in the transition to more sustainable practices based on the findings on a geographical scale.

Keywords: *Sustainability transitions, multi-level perspective, grassroots innovations.*

---

³ PhD, City Planner, Ministry of Environment, Urbanization and Global Change
E-mail:merve.yazary@csb.gov.tr

⁴ Assoc. Prof. City Planner, Gazi University, Department of City and Regional Planning,
E-mail:edemet@gazi.edu.tr

Giriş

Yenilikçiliğin verimlilik ve ekonomik büyüme için önemi yaygın olarak kabul gören bir olgudur ve bu nedenle de yenilikçilik yalnızca önemli değil; ekonomik ve bölgesel gelişme için de olmazsa olmaz bir faktördür (Makonnen, 2011). Bununla birlikte Dünya, bilinen eski zorlukların yanında artık yeni ve boyutları tam olarak kestirilemeyen zorluklarla karşı karşıyadır. Küresel ısınma günümüzde insanlığı tehdit eden en büyük tehlikelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında biyoçeşitliliğin ve su kaynaklarının yok olması, okyanusların ve toprağın kirlenmesi de insan neslini tehdit eden tehlikelerden yalnızca bazılarıdır (Altenburg ve Assmann, 2017).

İşsizlik, enflasyon, mali kırılganlıklar gibi bilinen sorunların yanında çevresel felaketlerin eşliğinde, gelecekteki büyüme ve ilerlemenin güvence altına alınabilmesi için yeni araçların bulunması gerekmektedir (Eberts, 2011). Özellikle son on yılda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları gibi kapsayıcı politikalarla tüm dünyada ekonomik kalkınmanın çevresel olarak sürdürülebilir ve sosyal olarak kapsayıcı olması gerektiği kabul görmüş ve bu yönde adımlar atılmıştır (Birleşmiş Milletler [UN], 2015).

Artan nüfusla ilişkili olarak tüm dünyada gıda talebinin artmasına karşın tarımsal sistemler; doğal kaynakların azalması, biyolojik çeşitlilik kaybı, hastalıklar ve iklim değişikliğinin etkileri gibi yeni zorluklarla karşı karşıyadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre zorluklarla mücadelede kaynak verimliliğini destekleyen, doğal kaynakları ve biyolojik çeşitliliği koruyan, iklim değişikliği gibi zorluklara ve ani şoklara karşı dirençli, sürdürülebilir bir tarımsal sistem inşa edilmesi; sürdürülebilir tarımsal pratiklerin yalnızca çevresel değil ekonomik ve sosyal olarak da fayda sağlaması gerekmektedir (FAO, 2018).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) politikalarında da tarımsal sistemlerin karşı karşıya kaldığı yeni zorluklarla mücadele için yeniliklerin desteklenmesi ve sürekli hale getirilmesi gerektiği özellikle vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir tarım, üretim ve üretim sonrası süreçleri geleneksel uygulamalardan farklı olduğu için bir yenilikçiliktir ve ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması alanlarında da geleneksel uygulamalardan farklı iş segmentleri barındırmakta; kırsal turizm olanakları ve kırsal alanlarda ilişkili küçük işletmelerin oluşumunu destekleyebilmektedir (OECD, 2016).

Turnheim ve diğerlerine (2015) göre daha sürdürülebilir pratiklere geçiş, çok boyutlu bir süreçtir ve iddialı dönüşümler gerektirmektedir. Çok farklı sistemlerin ve bu sistemler içerisinde de pek çok farklı aşamanın değişimini

içerdiği için daha sürdürülebilir pratiklere doğru gerçekleşen değişimler sürdürülebilirlik geçişleri olarak adlandırılmaktadır. Geels (2011), çok düzeyli perspektif ile sürdürülebilirlik geçişlerini; niş (yeniliklerin doğduğu alanlar), sosyo-teknik rejim (mevcut tarımsal sistem) ve bir dışsal çerçeve olarak sosyo-teknik görünüm olmak üzere üç düzeydeki etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya koymaktadır.

Goodman ve diğerlerine (2012) göre sosyal hareketler, yeniliğin gerçekleşmesi için önemli kaynaklar olabilmekte; çevre, sağlık, sosyal adalet ve etik gibi konuları toplumun gündemine taşıyarak geniş kitleler üzerinde baskı yaratabilmektedir. Bu baskı içerisinde sivil toplumun rolü sürdürülebilirlik geçişlerinde henüz yeterince yer bulamamakla birlikte önemli potansiyeller taşımaktadır (Seyfang ve Smith, 2007). Sivil toplum geçiş politikalarına destek oluşturarak ve yenilik için koruyucu alanlar sağlayarak geçiş süreçlerini etkileyebilmekte ve toplulukların fikirleri üzerinde etkili olabilmektedir (Köhler vd.,2019). Bu nedenle Seyfang ve Smith (2007) sivil toplum alanında deneyimlenen sosyal yenilikler için “tabandan yenilikler” kavramını geliştirmişlerdir. Bu yenilikler çoğunlukla belirli bir sorunun çözümü amacıyla bağlamsal olarak geliştirilmekte; sosyal pratikleri ve yaşam tarzlarını değiştirmeyi hedeflemektedir. Tabandan yenilikleri diğerlerinden ayıran unsurlar; kolektif olarak üretilmeleri ve ahlaki beklentiler taşımalarıdır (Geels, 2019).

İzmir’in Yarımada olarak adlandırılan bölümünde yer alan Seferihisar Doğa Okulu, 2014 yılında Doğa Derneği tarafından Seferihisar Belediyesinin katkıları ile kurulmuştur. Okulun kuruluş amacı Doğa Derneği’nin yıllar içerisinde edindiği deneyimden de faydalanarak doğa kültürünü gelecek nesillere aktarmaktır. Benzer bir şekilde Zeytin Okulu da teori ile pratiği bir araya getirerek ekolojik farkındalık oluşturmak amacıyla 2017 yılında Zeytin Ekolojik Yaşam Derneği tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin desteği ile kurulmuştur.

Nitekim İzmir, endüstriyel gıda sistemine tepki olarak doğan sosyal hareketlerin Türkiye’de ilk gözlendiği kentlerden biridir (Karakaya, 2020). Türkiye’de ilk defa organik tarım 1980’lerde İzmir’de gerçekleştirilmiştir (İZTO, 2022). Ayrıca Türkiye’de ekolojik tarımla ilgili faaliyet gösteren kuruluşları tek çatı altında toplayan tek organizasyon olan Ekolojik Tarım Organizasyonu 1992 yılında İzmir’de kurulmuştur (ETO, 2022).

Çok Düzeyli Perspektifin başlangıç noktası olarak kullanıldığı çalışmada, temelde kar amacı gütmeyen ve kaynağını sivil toplum örgütlenmelerinden alan bu iki niş düzeyindeki örneğin örgütsel rutinleri ve ağ ilişkileri aracılı-

ğıyla mevcut tarımsal sistem aktörleri ile nasıl bağlantılar kurduğu ve politika düzeyindeki aktörler ve kitleler üzerinde nasıl baskı yarattığı araştırılmakta ve böylece daha sürdürülebilir pratiklere geçişte sivil toplumun üstlenebileceği rollerin neler olduğunun bir coğrafik ölçekte içerisinde bulgulara dayanarak ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda İzmir’de ikincil kaynaklardan toplanan bilgiler, ilişkili aktörler ile gerçekleştirilen 10 adet görüşme ile tamamlanmaktadır.

Çalışmanın bulgularına göre Doğa Okulu, Doğa Derneğinin zengin ağ ilişkileri ve örgütsel tabanından faydalanarak bilinirliğini arttırmakta ve mevcut tarımsal sistem içerisindeki politik aktörler ve toplum nezdinde popüler aktörler ile bağlantılar kurarak; Zeytin Okulu ise akademik açıdan oldukça etkili aktörleri vasıtasıyla yerel, ulusal ve ulus ötesi akademik bağlantılarla ağ ilişkilerini zenginleştirerek geniş kitleler üzerinde baskı unsuru oluşturacak stratejiler izlemektedir.

Çalışma ile coğrafi bir ölçekte bulgulara dayanarak daha sürdürülebilir pratiklere geçişte sivil toplumun üstlenebileceği rollerin neler olabileceğine ilişkin bir kavramsallaştırma yapılması ile geçiş yazınına katkı sağlanmaktadır.

Daha Sürdürülebilir Pratiklere Geçişte Tabandan Yenilikler

Sürdürülebilirlik geçişleri, sosyo-teknik görünümün geniş bağlamı içerisinde niş düzeyinde yeniliklerin yerleşik rejim ile mücadelesini içermektedir (Roberts ve Geels, 2018). En durağan düzey olarak kavramlaştırılan sosyo-teknik görünüm; nüfus, kültürel birikim, sosyal kaygılar, jeopolitik, makroekonomik trendler gibi oldukça yavaş değişen gelişmeleri ve savaşlar, finansal krizler, kazalar, petrol krizleri gibi niş ve rejim aktörlerinin doğrudan etkisinin ötesinde hem nişi hem de rejim dinamiklerini etkileyen oldukça geniş bir bağlamı ve dışsal bir ortamı ifade etmektedir (Geels, 2019).

Sosyo-teknik rejim, çok boyutlu perspektifin orta düzeyi olarak geçişlerin yaşandığı yerleşik sistemi ifade etmektedir. Sistemdeki aktörler tarafında karşılıklı olarak inşa edilen, yüksek düzeyde kurumsallaşmış, bilişsel rutinler ve paylaşılan inançlar, yetenekler ve yeterlilikler, yaşam tarzları ve kullanıcı uygulamaları, kurumsal ve yasal düzenlemeler gibi sosyal grupların faaliyetlerini yönlendiren ve koordine eden kuralların oluşturduğu derin ve katı bir yapıdır (Geels, 2011; Fuenfschilling ve Truffer, 2014). Aynı aktörler, kurumlar, araçlar ve yönetim biçimleri uzun süreler boyunca egemen olma eğilimin-

dedir ve değişim karşısında bir direnç meydana getirirler. Bu nedenle bir geçiş için ana zorluk mevcut sistemin bu katılıklarının üstesinden gelmektir (Fuenfschilling ve Truffer, 2014; Roberts ve Geels, 2018).

Yeniliklerin gelişmesi için, yenilikleri rejimin katılıklarından koruyarak onların gelişmesine olanak tanıyan kuluçka alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Geels, 2011; Bui, Cardona, Lamine, ve Cerf, 2016). Çok Düzeyli Perspektifte bu alanlar “nişler” olarak tanımlanmaktadır (Geels, 2011). Yenilikler; girişimciler, yeni firmalar ya da aktivistler gibi öncü aktörlerin çabaları ile mevcut sistemin çeperlerinde küçük nişlerde doğmaktadır. Niş yenilikçilik ne kadar mevcut sistemden farklılaşırsa o kadar radikaldir (Geels, 2019).

Nişler, yenilikleri mevcut rejimden korumakta aynı zamanda öğrenme ve gelişme süreçlerini desteklemektedir (Geels, 2019). Bu koruma; sübvansiyonlar ve araştırma hibeleri gibi düzenleyici destekler, belirli kullanıcı segmentlerinin yenilikçi ürüne ilişkin tercih kalıpları veya yeniliği destekleyici kurumsal bağlamlar tarafından sağlanabilmektedir (Fuenfschilling ve Truffer, 2014). Nişler, içerisinde yer alan aktörlerin öğrenme süreçleri vasıtasıyla yeniliklere ilişkin yeni kurallar, pratikler ve destek ağları geliştirmesine olanak tanımaktadır (Bui vd., 2016).

Niş düzeyinde yeniliklerin daha geniş kitlelere yayılması, sosyo-teknik görünümde meydana gelebilecek ani bir değişim ya da normatif baskılardan kaynaklanabilecek rejim düzeyindeki iç dinamiklere ve bu dinamiklerin yaratacağı fırsat pencerelerine bağlıdır (Elzen, Geels, Leeuwis ve Van Mierlo, 2011). Nişler, yenilikler için zaman içerisinde yerleşik rejim ile rekabet edebilecek düzeyde gelişebileceği bir kurumsal ortam yaratabilmekte ve rejimlerin istikrarını bozabilmektedir (Fuenfschilling ve Truffer, 2014).

Sosyo-teknik geçiş yazınında geçmişteki büyük dönüşüm süreçleri ve bu süreçlerin dinamikleri sıklıkla çalışılan konulardır. Bu geçişlerde bir miktar normatif ve kültürel değişimler rol oynasa da bu süreçler öncülerin ve girişimcilerin ticari motivasyonları tarafından yönlendirilen süreçlerdir. Buna atların yerini alan arabalar, yelkenli gemilerin yerini alan buharlı gemiler, pistonlu motorların yerini alan jet motorları örnek verilebilir (Elzen vd., 2011).

Diğer yandan çevresel problemler, farklı sosyal gruplar için değişik anlamlar taşıyabilmekte ve bu anlamların da farklı sosyal ve politik tepkileri olabilmektedir. Yeşil teknolojilere, yerleşik rejim aktörleri yüksek maliyetler, ekonomik gelişme ve sisteme entegrasyon gibi kaygılar ile yaklaşırken niş düzeyindeki aktörler, çevresel ve yeni iş geliştirme kaygıları ile yaklaşabilmektedir. Çevresel problemler, farklı sosyal gruplar için değişik anlamlar ta-

şıyabilmekte ve bu anlamların da farklı sosyal ve politik tepkileri olabilmektedir. Bu nedenle Çok Düzeyli Perspektif pratik bir yenilikle başlayarak siyasi ve kültürel alana taşınmaktadır (Geels, 2019).

Buradan yola çıkarak son yıllarda geçiş süreçlerinin toplumsal öğrenmenin odağında yer aldığı uzun vadeli bir sosyal yenilikçilik süreci olarak tasarlanması gerektiği sıklıkla tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu tartışmalara göre sosyal hareketler yeniliğin gerçekleşmesi için önemli kaynaklar olabilmekte; çevre, sağlık, sosyal adalet ve etik gibi konuları toplumun gündemine taşıyarak geniş kitleler üzerinde baskı yaratabilmektedir (Goodman, Dupuis ve Goodman, 2012). Bu baskı içerisinde sivil toplumun rolü sürdürülebilirlik geçişlerinde henüz yeterince yer bulamamakla birlikte önemli potansiyeller taşımaktadır (Seyfang ve Smith, 2007). Sivil toplum geçiş politikalarına destek oluşturarak ve yenilik için koruyucu alanlar sağlayarak geçiş süreçlerini etkileyebilmekte ve toplulukların fikirleri üzerinde etkili olabilmektedir (Köhler vd., 2019).

Bu nedenle sivil toplum alanında deneyimlenen sosyal yenilikler için “tabandan yenilikler” kavramı son yıllarda kullanılmaya başlanmıştır (Seyfang ve Smith, 2007). Bu yenilikler çoğunlukla belirli bir sorunun çözümü amacıyla bağlamsal olarak geliştirilmekte; sosyal pratikleri ve yaşam tarzlarını değiştirmeyi hedeflemektedir. Tabandan yenilikleri diğerlerinden ayıran unsurlar; kolektif olarak üretilmeleri ve ahlaki beklentiler taşımalarıdır (Geels, 2019).

Tabandan yenilikler, sivil toplum alanında faaliyet gösteren aktivistlerin ve organizasyonların ağlarını içermektedir. Tabandan yenilikleri diğerlerinden ayıran unsurlar; kolektif olarak üretilmeleri ve ahlaki beklentiler taşımalarıdır (Geels, 2019). Karşılanmayan toplumsal ihtiyaçlar, tabandan yeniliklerin en belirleyici itici gücüdür. Bir diğer faktör de mevcut işlerin başka şekilde de yapılabileceğine yönelik ideolojik bakış açılarıdır. Bu nedenle tabandan yeniliklerde temel amaç rant arayan firmalardan ziyade sosyal ve çevresel ihtiyaç ve beklentilerin karşılanmasıdır ve alternatif değerlere dayalı yeniden düzenlenmiş uygulamalar geliştirmektedirler (Seyfang ve Smith, 2007).

Tabandan yeniliklerin niş düzeyinde analizi pek çok zorluk içermektedir. Bunlar, tabandan yeniliklerin kendilerini adanmış gönüllü taahhütlerine bağımlı olmasının kilit kişilerin ayrılması durumunda yeniliğin geleceğini tehdit etmesi; tabandan yeniliklerin resmi olmayan öğrenmeye eğilimli olması nedeniyle projelerden öğrenme ve bilgi birikimi oluşturmanın çok daha zor hale gelmesi, pek çok yeniliğin gömülü bilgisini sistematikleştirememesi, yerel projelerin değişkenliği ile bağlama özgünlüğünün uygulamalardan ders

alınabilecek genel bir çıkarım yapılmasını zorlaştırması ve bazı taban yeniliklerin yakınlık gerektirmesi ve özellikle de yerel topluluğa özgü olduğu için ölçek olarak büyümek istememesi olarak sayılabilir (Geels, 2019).

Tabandan yenilikçi nişler için kurumsal biçimler de diğer yeniliklere göre çok daha karmaşık bir yapı sergilemektedir. Örneğin temel organizasyon biçimleri firmalardan ziyade kooperatifler, gönüllü dernekler, müşterekler, gayri resmi topluluk grupları gibi sosyal girişimlerdir. Finansman kaynaklarını ise hibe, gönüllü katkıları, karşılıklı değişimler ve oldukça sınırlı olarak yürüttükleri ticari faaliyetlerden elde ettikleri gelirler oluşturmaktadır. Bu tür gruplar yüksek profilli ve profesyonel olarak yönetilen gruplardan ziyade çoğunlukla küçük ölçekli, düşük profilli, gönüllü, vatandaş liderliğinde yönlendirilen gruplar olarak faaliyet göstermektedir. Tabandan yenilikçi nişler içerisinde resmi ve yarı resmi gruplar, gayri resmi, gönüllü faaliyetlerle birlikte çalışabilmekte ve bunların ilişkileri hem tamamlayıcı hem de rekabetçi olabilmektedir. Bununla birlikte tabandan yenilikler mevcut rejimin hegemonyasına karşı mücadele etmektedir. Hatta organik gıda hareketinin gıdanın sanayileşmesine karşı sağlıklı ve yerel gıda ekonomilerine kendini adanmış idealistlerle başlaması gibi tabandan yeniliklerde nişler, ana akım rejimlere açık bir muhalefetle ortaya çıkabilmektedir (Seyfang ve Smith, 2007).

Kökten yenilikçi nişler için teşvik biçimleri de hibeler ve teşvikler gibi ana akım ekonominin destek araçlarından farklılıklar göstermektedir. Buna örnek olarak Hollanda'da pilot olarak uygulanan NU Spaarpas kartı verilebilir. Bu yeşil sadakat kartı; her bir yerel, organik veya adil ticaret ürünü satın almada veya evsel atıkları geri dönüştürmede puan vermekte ve biriken bu puanlar toplu taşıma araçları için bilet alımında veya çevreci hizmetlerde indirimler için kullanılmaktadır (Seyfang ve Smith, 2007).

Çalışmanın Yöntemi ve Çalışma Alanı

Sivil toplumun, daha sürdürülebilir pratiklere doğru geçişlerde yenilikçi pratikleri toplumun ve politikacıların gündemine taşıyarak geniş kitleler üzerinde baskı yaratma konusunda önemli potansiyeller taşıdığı varsayımından yola çıkarak Çalışmada, kaynağını sivil toplum örgütlenmelerinden alan niş düzeyindeki inisiyatiflerin örgütsel rutinleri ve ağ ilişkileri aracılığıyla mevcut tarımsal sistem aktörleri ile nasıl bağlantılar kurduğu ve kitleler üzerinde nasıl baskı yarattığı araştırılmaktadır.

Çalışmada; sürdürülebilir pratiklere doğru gerçekleşen değişimlerde, çok farklı sistemlerin ve bu sistemler içerisinde de pek çok farklı aşamanın değişimine ilişkin bütünlük bir bakış açısı sunan çok düzeyli perspektif çerçevesi kullanılmaktadır (Turnheim vd., 2015). Bu kapsamda İzmir’de ikincil kaynaklardan toplanan bilgiler, ilişkili aktörler ile gerçekleştirilen 10 adet görüşme ile tamamlanmaktadır. Çalışmada, Türkiye’de tarım sektörünün genel yapısı ve izlenen politik yörüngelerden yola çıkarak mevcut rejim içerisinde baskın bir role sahip olan endüstriyel gıda sistemi tüm bileşenleri ile birlikte sosyo-teknik rejimi ifade etmektedir. Girişimciler, yeni firmalar ya da aktivistler gibi öncü aktörlerin çabaları ile mevcut sistemin çeperlerinde küçük nişlerde gelişen ve farklı yörüngelerde endüstriyel gıda sisteminden farklılaşarak daha sürdürülebilir bir tarımsal sistemi amaçlayan girişimler ise niş düzeyinde yenilikleri ifade etmektedir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü’ne (FAO) göre zorluklarla mücadelede kaynak verimliliğini destekleyen, doğal kaynakları ve biyolojik çeşitliliği koruyan, iklim değişikliği gibi zorluklara ve ani şoklara karşı dirençli, sürdürülebilir bir tarımsal sistem inşa edilmesi; sürdürülebilir tarımsal pratiklerin yalnızca çevresel değil ekonomik ve sosyal olarak da fayda sağlaması gerekmektedir (FAO, 2018).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) politikalarında, tarımsal sistemlerin karşı karşıya kaldığı yeni zorluklarla mücadele için yeniliklerin desteklenmesi ve sürekli hale getirilmesi gerektiği özellikle vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir tarım ise üretim ve üretim sonrası süreçleri geleneksel uygulamalardan farklı olduğu için bir yenilikçiliktir ve ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması alanlarında da geleneksel uygulamalardan farklı iş segmentleri barındırmakta; kırsal turizm olanakları ve kırsal alanlarda ilişkili küçük işletmelerin oluşumunu destekleyebilmektedir (OECD, 2016).

Bu kapsamda FAO (2018) ve OECD’nin (2016) sürdürülebilir tarımsal pratiklere ilişkin geniş tanımlarından yola çıkarak Çalışmada, tarım ile ilişkili tüm sürdürülebilir üretim pratiklerinin yanında tarımın salt üretim fonksiyonu dışında üstlenebileceği, doğal kaynaklar ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlayacak diğer yenilikçi inisiyatifler de sürdürülebilir tarımsal pratikler içerisine dahil edilmiştir.

Bir yeniliğin niş kabul edilebilmesi için sosyo-teknik rejimdeki uygulamalardan farklı pratikler, ağlar ve öğrenme biçimleri içermesi gerekmektedir (Smith, 2007). Bu nedenle niş düzeyinde yenilikler başka yerlerde denenebilecek ve çoğaltılabilecek formüllerin geliştirilmesi için bir gerçek hayat dene-

yimi sunmaktadır. Geçiş süreçlerinin bir mini figürasyonu olan niş düzeyinde yeniliklere yerel bağlam içerisinde odaklanması, bunlardan dersler çıkarılarak başarı ve hata olasılıklarının belirlenebilmesine böylece geleceğe yönelik senaryolar için farklı seçeneklerin fizibilitesine olanak sağlamaktadır (Turnheim vd., 2015).

Seyfang ve Smith'e (2007) göre tabandan yenilikler yönlendirici ilkeleri, örgütsel rutinleri, norm ve kuralları, aktörlerin görev ve rolleri ve finansman kaynakları ile piyasa temelli yeniliklerden farklılaşmaktadır.

Tablo 1. Piyasa temelli yenilikler ile tabandan yeniliklerin karşılaştırılması (Seyfang ve Smith, 2007)

	PIYASA TEMELLİ YENİLİKLER	TABANDAN YENİLİKLER
<i>Bağlam</i>	Piyasa ekonomisi	Sosyal ekonomi
<i>İtici Güç</i>	Ekonomik fayda	Sosyal ihtiyaçlar, ideolojiler
<i>Niş Koruma</i>	Piyasa kuralları farklıdır: Vergiler ve hibeler yeniliği koruyucu bir rol üstlenmektedir.	Değerler farklıdır: Nişleri sosyal ve kültürel deneyimler ayakta tutmaktadır.
<i>Organizasyonel Biçim</i>	Firmalar	Gönüllü dernekleri, kooperatifler, resmi olmayan topluluklar
<i>Kaynak</i>	Ticari faaliyetin getirdiği gelirler	Hibeler, gönüllü katkıları, karşılıklı değişimler, sınırlı ticari faaliyetler

Bu tür bir bakış açısı geleceğe yönelik politikalar oluşturulabilmesi için de oldukça önemlidir. Bu tür yenilikçi inisiyatiflerin örgütsel rutinleri ve ağ ilişkileri ile mevcut tarımsal sistem aktörleri ile nasıl bağlantılar kurduğu ve kitleler üzerinde nasıl baskı yarattığının ortaya konulması adına Çalışma kapsamında İzmir'in Yarımada olarak adlandırılan bölümünde yer alan ve örgütsel tabanını Doğa Derneği'nin oluşturduğu Seferihisar Doğa Okulu ile örgütsel tabanını Zeytin Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin oluşturduğu Karaburun Zeytin Okulu çalışma alanı olarak belirlenmiştir.

Türkiye'nin önde gelen metropollerinde yer alan İzmir, aynı zamanda köklü bir tarım geçmişine sahiptir (Uysal, 2018) Bu yönü ile tarımsal sistem içerisinde, köklü kurumları ve yenilikçi oluşumları bir arada bulun-

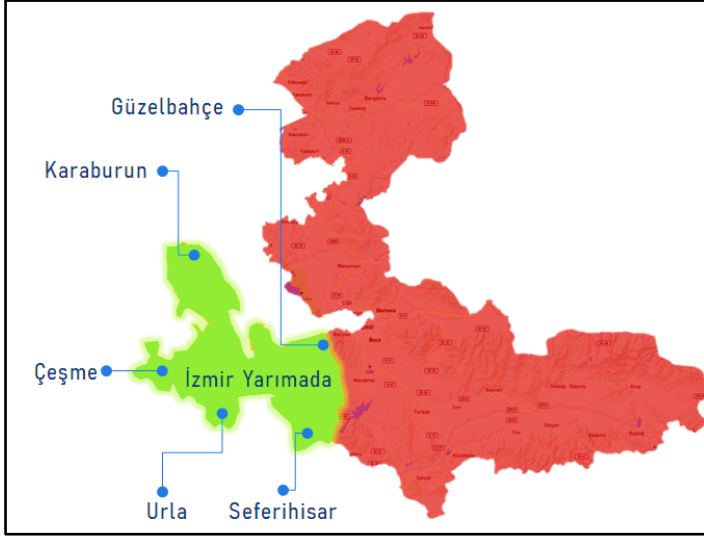
durarak tutarlı yeniliklerin gelişiminin izlenmesi için oldukça zengin bir çerçeve sunmaktadır. Son yıllarda tüketim alışkanlıklarındaki değişim ve artık sürdürülemez hale gelmiş olan endüstriyel gıda sisteminin sömürücü ticari ilişkileri, tüketiciler arasında bir sosyal protesto hareketine dönüşmüş ve bu sosyal aktivizm, alternatif gıda ağlarını doğurmuştur (Goodman vd., 2012).

Üretimin sosyal ve ekolojik ilişkilerinin değişiminde temel aktörleri tüketicilerin oluşturduğu bu ağlar, İzmir’de yoğunlaşmakta ve zengin bir çeşitlilik oluşturmaktadır (Karakaya, 2020). Ayrıca Özellikle 6360 sayılı Kanun sonrasında büyükşehir belediyelerinin kırsalı da içine alarak yetki alanlarının genişlemesi sonrasında Türkiye’de ilk defa İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik yerelde uygulanan yenilikler, değişen kamu politikalarının yansımalarının mekânsal ölçekte yenilikçi pratiklerin gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesine olanak tanıdığı için İzmir’i ilginç kılmaktadır.

Karaburun, Çeşme, Seferihisar, Urla ve Güzelbahçe ilçelerinden oluşan Yarımada, İzmir’in en batısında yer almaktadır. Yerleşimin köklerinin Kalkolitik dönemlere dayandığı Yarımada, binlerce yıllık bir doğal, kültürel ve tarihi mirasa ev sahipliği yapmaktadır (İZKA, 2014). Urla İlçesi sınırları içerisinde MÖ 4000 yıl öncesinde İzmir Körfezinin güney şeridinde kurulmuş, zeytinyağı ve şarap ticaretinde önde gelen bir İyonya Kenti olan Klazomenai Kentinin kalıntıları bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022). Koyları, limanları, plajları, mikro iklimi, peyzajı, yaşam kalitesi açısından üstün nitelikli mekânları, zengin doğal, kültürel çevre, tarihi miras ve yöresel mimariye sahip yerleşimleri, antik dönemlere uzanan zeytin ve bağ kültürü ile Yarımada hassas bir alanı oluşturmaktadır (İZKA, 2014).

İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İZKA işbirliği ile hazırlanan İzmir Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi Yarımada’yı, İzmir’in doğal yaşam rezervi olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle Stratejide bölgeye yönelik müdahalelerde çok hassas bir yaklaşım geliştirilmesi gerekliliği özellikle vurgulanmaktadır. İzmir Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi ile üretici ve tüketici arasındaki mesafeyi kısaltacak kısa mesafe/yerel gıda tedarik zincirlerinin kurulması, kırsal turizmin ve gastronomi turizminin olanaklarının geliştirilmesi; bölgede sürdürülebilir tarımsal pratiklerin desteklenerek Yarımada’nın bir organik tarım havzasına dönüştürülmesi; fazlasıyla girdiye muhtaç olan geleneksel tarım ürünleri yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıldığı örtü altı ve organik üretimle katma değeri yüksek ve çevre dostu tarımsal ürünlerin baskın olduğu bir üretim desenine geçilmesi ayrıca

üretimin marka değerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması öngörülmektedir (İZKA, 2014).

Şekil 1. İzmir Yarımada Alt Bölgesi (Kaynak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Veri Toplama ve Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında İzmir’de ikincil kaynaklardan ve ilişkili aktörler ile gerçekleştirilen 10 adet görüşmeden toplanan verilerin nitel analizi yapılmaktadır. Bu analiz ile örgütsel tabanını Doğa Derneği’nin oluşturduğu Seferihisar Doğa Okulu ile örgütsel tabanını Zeytin Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’nin oluşturduğu Karaburun Zeytin Okulu’nun yönlendirici ilkeleri ve örgütsel rutinleri ile piyasa temelli yeniliklerden nasıl farklılaştığı ve ağ ilişkileri ile mevcut tarımsal sistem aktörleri ile nasıl bağlantılar kurduğu ortaya koyulmaktadır.

Tablo 1. Piyasa temelli yenilikler ile tabandan yeniliklerin karşılaştırılması (Kaynak yazarlar tarafından oluşturulmuştur)

Aktörler	Görüşme Sayısı
Zeytin Okulu	1 görüşme
Doğa Okulu	3 görüşme
Tamamlayıcı	6 görüşme
Toplam	10 görüşme

Zeytin Okulu, 2017 yılında Zeytince Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin desteği ile Karaburun'da kurulmuştur. Zeytin Okulu'nda ekolojik okur yazarlık eğitimlerinin yanında her yaz dönemi zeytin ve zeytinyağı üreticileri için seminerler ve lise öğrencileri için felsefe-ekoloji seminerleri düzenlenmektedir (Zeytin Okulu, 2020).

Doğa Okulu, 2014 yılında Doğa Derneği tarafından Seferihisar'ın Orhanlı Köyünde kurulmuştur (Doğa Okulu, 2020). Seferihisar Belediyesi'nin katkıları ile kurulan Doğa Okulu'nda doğayı tanıma ve farkındalık yaratmak için pratikle teoriyi birleştiren uygulamalı eğitimler düzenlenmektedir. Ayrıca kadim üretim havzalarına ilişkin araştırma çalışmaları ve bu alanların korunması için zeytinyağı imcesi gibi kampanyalar yürütülmektedir (Görüşme 2-4).

Çalışma kapsamında verilerin analizinde odaklanılan konular; niş düzeyindeki iki girişimin kuruluş ilkeleri ve yönlendirici ilkeleri, örgütsel pratikleri, norm ve kuralları, öğrenme çevresi ve ağ ilişkileri ile dönüştürme kapasitesi ve yerleşik rejim ile bağlantı kurma biçimleridir.

Kuruluş İlkeleri ve Yönlendirici İlkeleri

Zeytin Okulu; 2017 yılında ağırlıklı olarak akademisyenlerden oluşan Zeytince Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin desteği ile İzmir'in en ucunda yer alan Karaburun İlçesinde kurulmuştur (Zeytin Okulu, 2020). Okul kuruluş amacını gezegenin iklim krizine karşı farkındalık oluşturmak olarak açıklamaktadır. Yapılan görüşmede, Zeytin Okulu için yer seçerken de içerisinde bulunacağı bölgede fark yaratacak bir alanda yer seçmek amacıyla yola çıkıldığı ve İzmir'in en uç notasında unutulmuş ve yoksul bir bölge olan İncecik Köyünde eski bir okul alanının seçildiği belirtilmiştir. Zeytin Okulu'nun yönlendirici ilkeleri içerisinde doğa kültürünü yaşatırken çevresi içinde bir fark yaratmak, toplumsal olarak doğanın odağında olduğu bir sosyolojik dönüşüm başlatmak ve yakın çevresindeki kırsal alanların canlılığını ve dirençliliğini arttırmak gibi ilkelerin de bulunduğunu söylemek mümkündür (Görüşme 1).

Doğa Okulu ise 2014 yılında Doğa Derneği tarafından Seferihisar Belediyesi'nin katkıları ile Seferihisar'ın Orhanlı Köyünde kurulmuştur (Doğa Okulu, 2020). Yapılan görüşmelerde, Doğa Derneği'nin yıllar içerisinde edindiği deneyimden de faydalanarak doğa kültürünü gelecek nesillere aktarma fikrinin Doğa Okulu'nun temellerini oluşturduğunu belirtmektedir. Bu

amaçla Seferihisar'ın Orhanlı Köyünde eski bir köy okulu tamamen geleneksel yöntemlerle onarılarak Doğa Okulu kurulmuştur (Görüşme 2-4). Doğa Okulu'nun kuruluş amacı doğayı tanıma ve farkındalık yaratmak için pratikle teoriyi birleştiren uygulamalar gerçekleştirilmesidir. Doğa Okulu'nun yönlendirici ilkeleri; yarışmacı bir toplum yerine gönüllülüğün, imecenin ve paylaşmanın yeniden hayata geçirilmesi, doğa üzerindeki tüm varlıkların yaşam hakkının birbirine bağlı olduğu ve hak kavramının parçalanamaz bir bütün olduğu ve tüm doğal kaynaklarını içine alan tüketim kültürü yerine doğayla uyumun sınırlarını taşıyan kadim kültürlerin yaşatılması olarak belirlenmiştir (Doğa Okulu, 2020).

Örgütsel Pratikler Norm ve Kuralları

Zeytin Okulu'nun örgütsel tabanını Zeytin Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği üyeleri oluşturmaktadır. Bu örgütsel taban faaliyetlerini Zeytin Okulu gönüllüleri ile birlikte yürütmektedir. Zeytin Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği kendini bir örgütsel yapıdan ziyade tamamen gönüllülük esasına göre işleyen bir "biraradalık" olarak tanımlamaktadır. Derneğin 35'e yakın üyesi bulunmaktadır. Bununla birlikte derneğin çekirdeğini 13 kişilik bir yönetim kurulu gerçekleştirmektedir. Dernek, derin bir demokrasi kültürüne sahiptir. Ağırlıklı olarak akademisyenlerden oluşan bir yapıya sahip olsa da en önemli prensip örgüt içerisinde hiçbir şekilde unvan kullanmamaktır. Zeytin Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin başkanı her yıl değişmekte, sırayla her üye başkanlık yapmaktadır (Görüşme 1).

Zeytin Okulu'nda ticari faaliyetler çok sınırlı olduğu için gelir kaynakları ağırlıklı olarak gönüllü katkıları, proje ve işbirlikleri ve kamu destekleri gibi mekanizmalardan oluşmaktadır. Bu nedenle örgüt içi aktörler tamamen gönüllülük esasıyla çalışmakta ve aktör daha fazla görevler ve çeşitli roller üstlenmektedir. Bununla birlikte aktörler arasında ortak hedefe sıkı bir bağlılık görülmektedir. Örgüt içerisinde yakın sosyal ilişkiler dikkati çekmektedir. Aktörler arasındaki ağlar derindir, bağlar oldukça güçlüdür, karşılıklı anlayış ve güven gelişmiştir. Örgüt içerisinde belirgin bir rol dağılımı yoktur. Zeytin Okulu'nda herkes her işi yapmaktadır. Üyeler arasında tam bir adanmışlık hakimdir ve üyeler Zeytin Okulu'ndaki günlük işleri dahi çoğunlukla imce usulü ile kendileri gerçekleştirmektedir. Her biri kendi alanlarında ayrı birer kariyer çizgisine sahip olan bu aktörler aynı zamanda örgüt içerisindeki tüm görevlerini de aksatmadan yürütmeye çalışmaktadır. Yapılan görüşmelerde

böyle bir uyumun temelinde yatan motivasyon “üyelerin gezegenin geleceğine yönelik duyduğu yoğun kaygıya karşı bir şeyler yapabilme çabası” olarak tanımlanmıştır. Zeytin Okulu, devamlılığı açısından ilerlemenin önemini farkındadır. Bu amaçla bireysel olarak her bir aktör kendilerini geliştirme çabası içerisinde olduğu gibi örgüt içi eğitimlere de büyük önem verilmektedir (Görüşme 1).

Zeytin Okulu herkese açıktır ancak ziyaretçilerden Zeytin Okulu’nun temel prensiplerine saygı gösterilmesi beklenmektedir. Bunlar, kaba dil kullanmama; güncel siyaset konuşmama; her türlü çatışmadan kaçınma ve tüm dil, din, ırk ve düşünceye saygı duymaktır (Zeytin Okulu, 2020). Herhangi bir okul faaliyetinin yürütülmediği sıradan bir gününde Zeytin Okulu içerisinde bir yanda civar köyden çocuklar özgürce kutu oyunları oynarken bir tarafta da farklı üniversitelerden araştırmacılar, yüksek lisans ve doktora öğrencileri çalışmalarını hiçbir kısıtlama ile karşılaşmadan yürütmektedir. Yapılan görüşmede bu rahat, özgür ve sıcak ortamın Zeytin Okulu’nda yeni fikirlerin özgürce ifade edilmesine ve bu fikirlerin bir araya getirilerek pek çok yenilikçi uygulamanın filizlenmesine olanak tanıdığı vurgulanmıştır (Görüşme 1).

Doğa Okulunun örgütsel tabanını Doğa Derneği oluşturmaktadır. Doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirlik için kuşları, yaşam alanlarını ve küresel biyolojik çeşitliliği korumayı amaçlayan küresel bir organizasyon olan Birdlife International’ın Türkiye ayağını oluşturan Doğa Derneğinin, Türkiye’nin en önemli ve etkili sivil toplum örgütlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Çok sayıda ve çeşitli aktörlerin meydana getirdiği geniş bir ağdan meydana gelen dernek; bilimsel çalışmalarla, sokak hareketlerine katılarak ya da toplum nezdinde önemli kişilerle ortaklıklar kurarak doğanın korunması ve doğaya zarar veren uygulamalara karşı kamuoyu oluşturulması konusunda önemli bir figürdür (Görüşme 2-4).

Doğa Okulu tam zamanlı ve profesyonel bir çalışma ekibine sahiptir. Belirli uzmanlık alanlarından oluşan çalışma ekibinin Doğa Okulu ve Doğa Derneğindeki görevlerini yerine getirdikleri çalışma alanları Doğa Okulu’nun kendisidir. Ancak Doğa Okuluna katkı sağlamak için bir mekân, zaman ya da üyelik sınırlaması bulunmamaktadır. Doğa Okulu, katkı vermek isteyen herkesin fikir ve desteklerine açıktır. Bu katkı yalnızca okulun sürdürülebilirliğine ilişkin değil aynı zamanda Doğa Okulu’nun faaliyet gösterdiği alanlarda da verilebilmektedir (Görüşme 2-4).

Doğa Okulu’nda tam zamanlı çalışan profesyonel bir çekirdek kadro bulunsa da yapılan görüşmelerde bu aktörlerin Doğa Okuluna kurumsal olarak

büyük bir bağlılık duyduğu ve büyük bir adanmışlıkla görevlerini yürüttükleri gözlenmiştir. Çalışma ekibi içerisinde uyum ve sinerjiler dikkati çekmektedir. Her biri farklı bilimsel alanlarda uzmanlığa sahip olan ve aynı mekânda faaliyetlerini yürüten bu aktörler gün içerisinde pek çok etkinlikte bir araya gelmekte ve bilgi paylaşımı yapmaktadır. Bu da yeni örgütsel rutinler geliştirilmesi ve bilgi üretilmesi açısından verimli bir sinerji doğurmaktadır (Görüşme 2-4).

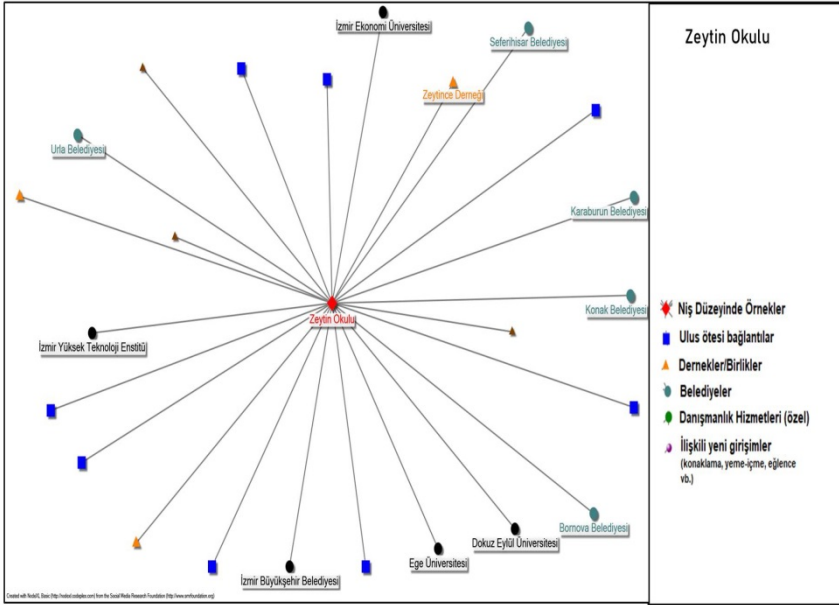
Doğa Okulu'nda bu adanmışlığın ardında çekirdek ekibin tüm bileşenleri ile doğaya ve doğadaki tüm canlıların haklarına duydukları saygının yattığını söylemek mümkündür. Yapılan görüşmede aktörler görevlerini büyük bir sevgi ve tutkuyla yürüttüklerini belirtmiştir. Her bir aktör bu büyük ailenin bir parçası olmaktan ve bir şekilde ortak amaca ulaşmada bir zincirin halkasını meydana getirmekten büyük bir mutluluk duymaktadır (Görüşme 2-4).

Yapılan görüşmelere göre Doğa Okulu ve Okulun tabanını oluşturan Doğa Derneği kurumsallaşmış bir örgütsel yapıya sahiptir. Örgüt içerisinde roller belirlidir. Beş kişilik bir yönetim kurulu olan Doğa Derneğinde, çok katı olmasa da bir hiyerarşi bulunmaktadır. Doğa Okulu herkese açık olsa da Doğa Derneğine üyelik belirli koşullar içerisinde gerçekleşmektedir (Görüşme 2-4).

Öğrenme Çevresi ve Ağ İlişkileri

Zeytin Okulu'nun akademik açıdan oldukça etkili aktörleri, ulus ötesi akademik bağlantılar kurarak ağ ilişkilerini zenginleştirmekte ve öğrenme açısından yeni fırsatlar yaratabilmektedir. Zeytin Okulu'nda aktörler arasında ağlar derindir ve bu aktörler arasında bireysel yakınlıklar ve sosyal ilişkiler gelişmiştir (Görüşme 1).

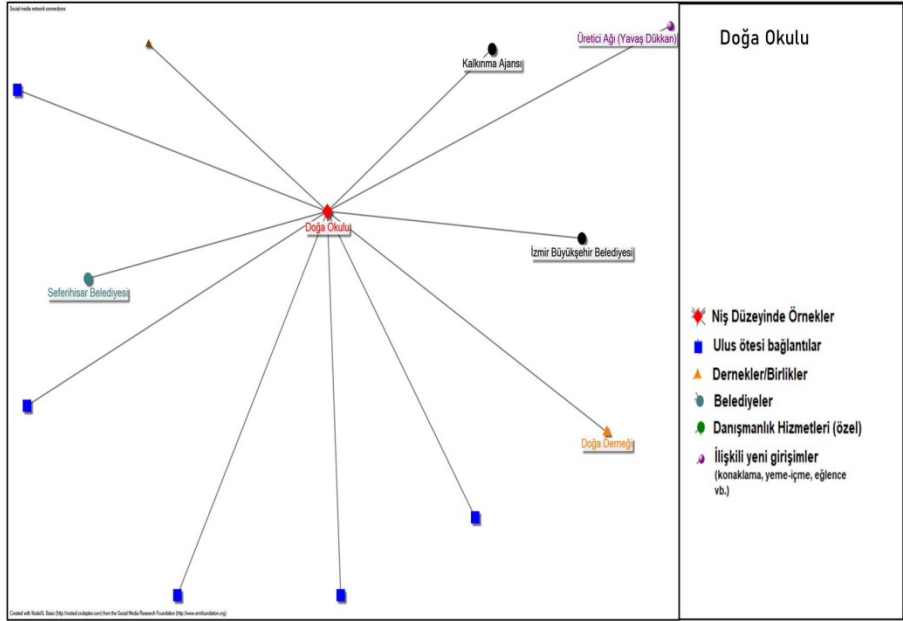

Şekil 2. Zeytin Okulu'nun ağ ilişkileri (Kaynak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Zeytin Okulu yerel, bölgesel, ulusal ve ulus ötesi bağlantılara sahiptir. AB Horizon 2020 programı kapsamında Finlandiya ve Almanya'dan ortaklarla Pozitif ve Sürdürülebilir Yaşam Tarzı Projesini yürütmektedir. Hollanda Delf Üniversitesi ve İzmir Ekonomi Üniversitesi ile birlikte Prina Projesinin ortaklarından biridir. Ayrıca UNDP, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF), İzmir Büyükşehir Belediyesi, TÜBİTAK, TEMA, Buğday Derneği, Ege Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi ile de zaman zaman projeler yürütülmektedir (Görüşme 1, 6, 7,8).

Zeytin Okulu Karaburun, Urla, Seferihisar, Konak ve Bornova Belediyeleri ile de sürekli bağlantı içerisinde. Ayrıca Global Ecovillage Network ve Eurovelo Ağına üyedir ve Zeytin Rotası ile Yarımada içerisinde zeytin kültürünü meydana getiren diğer bileşenlerle bağlantı kurmaktadır (Görüşme 1,5).

Doğa Okulu, ağ ilişkilerinde Doğa Derneğinin aktörler açısından zengin bir çeşitlilik sunan tabanından faydalanmaktadır. Ayrıca Doğa Derneği'nin Birdlife International'ın Türkiye ayağını oluşturması ve Türkiye genelinde hatta Türkiye dışında da faaliyet gösteriyor olmasının Doğa Okulu'nun İzmir sınırlarını aşan ilişkisel ağlarının kaynağını oluşturduğunu söylemek mümkündür (Görüşme 2-4, 10).

Şekil 3. Doğa Okulu'nun ağ ilişkileri (Kaynak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Doğa Okulu yerel, bölgesel, ulusal ve ulus ötesi bağlantılara sahiptir. AB Sivil Toplum Diyaloğu Programı kapsamında “Gediz Deltası Birlikteliği” Projesini yürüten Doğa Okulu, UNDP, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Ortadoğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLG-MEWA), İZKA, Seferihisar Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve çeşitli özel ve kamu kurumları ile ortak projeler yürütmektedir (Görüşme 2-4,7,8).

Zeytin Okulu'nun temel amacı belirli kalıplar içerisinde sıkışan bilimsel bilgiyi pratikle birleştirerek bilimsel bilginin laboratuvar ortamından çıkarılması ve günlük pratiklere kolayca uyarlanabilen yeni ve faydalı bilgiler üretilmesidir. Bu nedenle Zeytin Okulu'nun öğrenme çevresinde bilimsel bilgi kadar örtük bilgi de önemli bir yere sahiptir. Ancak Zeytin Okulu'nun ağırlıklı olarak akademisyenlerden oluşan tabanının öğrenme süreçleri açısından pek çok olanak yarattığını söylemek mümkündür. Zeytin Okulu hem faaliyetlerinde bu akademik tabanının uzmanlık alanlarından faydalanmakta hem de bu taban vasıtasıyla pek çok resmi araştırma ve proje faaliyetleri yürütmektedir. Avrupa Birliği ya da Birleşmiş Milletler programları kapsamında Finlandiya, Hollanda, Almanya gibi ülkelerin üniversiteleri ile birlikte projeler yürüten Zeytin Okulu, bu ulus ötesi bağlantıları vasıtasıyla bilimsel bilgiden faydalanmakta ve yeni bilimsel bilgiler üretmektedir. Böylece Zeytin

Okulu bilgi altyapısını güçlendirerek kapasitesini geliştirmektedir (Görüşme 1).

Zeytin Okulu'nun öğrenme süreçleri içerisinde birlikte öğrenme çok önemli bir yere sahiptir. Derin bir demokrasi kültürüne sahip olan Zeytin Okulu'nda katılımcılar arasındaki yakın ilişkiler birlikte öğrenme için fırsatlar yaratmaktadır. Ayrıca Zeytin Okulu grup içi eğitimlere de büyük bir önem vermektedir. Zeytin Okulu'nda aktörler aynı vizyonu, pratikleri, değer ve kültürü paylaşmakta ve karşılıklı olarak güvene dayalı ilişkiler geliştirmektedir. Bu da bilginin yayılmasını ve yeni bilgilere dönüşmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Zeytin Okulu'nda deneyimlerden öğrenme oldukça öneli bir öğrenme pratiğidir. Eşitlikçi ve özgür atmosfer ve yeni fikirlere duyulan saygı, aktörlerin fikirlerini ifade etmesini kolaylaştırmakta ve interaktif bir gelişim sürecini olanaklı kılmaktadır. Bunun yanında yerel halkla kurulan sıcak ilişkiler, geleneksel kültüre duyulan saygı ve geliştirilen karşılıklı güven, yerelde gömülü olan pratik bilginin de edinilmesine olanak tanımaktadır (Görüşme 1).

Doğa Okulu'nun pratiklerinde, geçmişten süzülerek gelen "geleneksel bilgi ve kültür" büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle bilimsel bilgiye oranla yerelde gömülü bilgi, Doğa Okulu'nun öğrenme çevresi içerisinde daha önemli bir role sahiptir. Doğa Okulu'nda öğrenme çevresinin çekirdeğini tam zamanlı çalışan profesyonel ekibi oluşturmaktadır. Bununla birlikte Doğa Okulu, Doğa gönüllülerinden gelen tüm bilgilere açıktır ve bilgi edinmede Doğa Derneğinin geniş ağından fazlasıyla faydalanmaktadır. Örneğin Okul, Anadolu'daki geleneksel yaşam biçimleri, kadim kültürler ya da sözlü geleneklere ilişkin bilgi aktarımı yapmaları için gönüllülerini teşvik etmektedir. Ayrıca yerel halkla kurulan güçlü yerelde gömülü olan bilginin de transferini kolaylaştırmaktadır (Görüşme 2-4).

Bununla birlikte yürütülen resmi araştırma ve proje faaliyetleri Doğa Okulu'nun bilgi altyapısını güçlendirmektedir. Pek çoğu küresel düzeyde organizasyonlarla kurulan işbirlikleri ya da kamusal desteklerle yürütülen bu projeler Doğa Okuluna hem bilimsel bilgidan faydalanma hem de yeni bilimsel bilgiler üretme olanağı tanımaktadır (Görüşme 2-4,5,10). Örneğin Doğa Derneği, 2004 ve 2006 yılları arasında yürüttüğü "Önemli Doğa Alanları" çalışması ile korunan alanların belirlenmesinde bir bilimsel yöntem geliştirmiş ve bu yöntem uluslararası düzeyde kullanılmaya başlanmıştır. Doğa Okulu son yıllarda benzer bir süreci kadim üretim havzaları yaklaşımı için yürütmektedir (Doğa Okulu, 2020).

Dönüştürme Kapasitesi

Niş düzeyindeki örnekler kuruluş amaçlarını gerçekleştirilirken konumlandıkları coğrafik alanların sosyolojik olarak dönüşümünde de önemli bir rol oynamaktadır. Zeytin Okulu ile yapılan görüşmelerde Okulun, kadınlar ve çocuklar açısından içerisinde yer aldığı kırsal alanın sosyolojik dönüşümüne yaptığı katkılar özellikle vurgulanmaktadır. Zeytin Okulu, civar köylerle birlikte gerçekleştirdiği zeytin sineği ile mücadelede tuzaklama çalışması ile köylülere tarım zararlıları ile mücadelede kimyasal ilaçların dışında daha ekolojik yöntemlerin de olduğunu göstermiştir. Ayrıca Zeytin Okulu'nun koridorlarında ve bahçesinde özgürce koşuşturan ve kendileri için düzenlenen etkinliklere katılan civar köylerden çocuklar, geleceğin büyükleri olarak bu tür bir atmosferde doğaya kültürünü ve bilinçli tüketimi içselleştirmektedir (Görüşme 1).

Doğa Okulu ise hassas ekosistemlerde yer alan ve geleneksel üretim biçimlerini sürdüren kırsal toplulukların üretim ve pazarlama kapasitelerini geliştirerek bu toplulukların dirençliliklerine katkı sağlamaktadır. Doğa Okulu'nda gerçekleştirilen görüşmelere göre Okulun faaliyetleri, tehlike altındaki ekosistemler ve yerelde gömülü olan kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmaların yanında bu değerleri tehdit eden veya etmesi olası olan tehlikelere karşı yerel halkın bilinçlendirilmesi, protesto hareketleri ve hukuki mücadele gibi eylemleri de içermektedir (Görüşme 2-4,5,10).

Yerleşik Rejim ile Bağlantı Kurma Biçimleri

Sürdürülebilirlik geçişlerine ilişkin verilen yazında niş düzeyindeki örneklerin sosyo-teknik rejim ile bağlantı kurma biçimlerine ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin Smith'e (2007) göre sürdürülebilirlik geçişlerinin hızlanması için hem nişin hem de rejimin karşılıklı olarak birbirinden fayda sağlayacağı bir adaptasyon ile niş ve rejim arasında güçlendirilmiş, kapsayıcı ve pratik bir diyalog kurulmasının önemi vurgulanırken Karakaya (2020) niş ve rejim uyumunun artmasının niş düzeyindeki örneklerin yenilikçilik potansiyellerini zayıflatacağını ve onları sıradanlaştıracağını savunmaktadır.

Niş düzeyindeki örneklerde gerçekleştirilen görüşmelere göre girişimlerin ikisi de farklı şekillerde sosyo-teknik rejim düzeyindeki aktörlerle bağlantılar kurmakta ve nişlerin gelişiminde bu bağlantının önemine yönelik bir farkındalık taşımaktadır. Örneğin Zeytin Okulu, Zeytin Ekolojik Yaşam Derneği tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin desteği ile Doğa Okulu, Doğa Derneği tarafından Seferihisar Belediyesinin desteği ile kurulmuştur.

Ayrıca Zeytin Okulu ve Doğa Okulu İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulan Zeytin Yolu Rotası üzerinde yer alarak zeytin kültürünün diğer bileşenlerine bağlanmaktadır (Görüşme 1, 2-4, 7, 8).

Zeytin Okulu'nda gerçekleştirilen görüşmelerde politika düzeyindeki aktörler içerisinde en yakın bağlantıların İzmir Büyükşehir Belediyesi ile kurulduğu belirtilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi ile çok sayıda işbirliğini sürdüren Zeytin Okulu, ekolojik yaşam bilincinin ve pratiklerinin geliştirilmesine yönelik politika geliştirme süreçleri içerisinde de aktif olarak rol almaktadır. Bu yönü ile Zeytin Okulu'nun sosyo-teknik rejim düzeyindeki politik aktörler üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Zeytin Okulu ayrıca diğer sivil toplum örgütleri ile de bağlantılar kurmakta ve kolektif hareketin olanaklarını mobilize etmeye çalışmaktadır (Görüşme 1, 7, 8).

Doğa Okulu'nun ise Doğa Derneği ile ilişkili olarak bağlantıları, çoğunlukla İzmir sınırlarını aşmaktadır. Doğa Okulu, Seferihisar Belediyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi dışında doğayı ve kadim kültürleri korumak için merkezi düzeyde kamu kurum ve kuruluşları ile de işbirlikleri ve ortak projeler gerçekleştirmektedir. Ayrıca geniş halk kitleleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olan Doğa Derneği'nin, kamuoyu oluşturarak, politika düzeyindeki aktörler üzerinde baskılar yarattığı ve pek çok açıdan politika geliştirme süreçlerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür (Görüşme 2-4, 7, 8).

Tartışma ve Sonuç

Çalışmada Doğa Okulu ile Karaburun Zeytin Okulu'nun yönlendirici ilkeleri ve örgütsel rutinleri ile piyasa temelli yeniliklerden nasıl farklılaştığı ve ağ ilişkileri ile mevcut tarımsal sistem aktörleri ile nasıl bağlantılar kurduğunun ortaya koyulması amacıyla İzmir'de ikincil kaynaklardan ve ilişkili aktörler ile gerçekleştirilen 10 adet görüşmeden toplanan veriler; niş düzeyindeki örneklerin kuruluş ilkeleri ve yönlendirici ilkeleri, örgütsel pratikleri ve kuraları, öğrenme çevresi ve ağ ilişkileri ile dönüştürme kapasitesi ve yerleşik rejim ile bağlantı kurma biçimleri başlıkları altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Yapılan görüşmelerde niş düzeyindeki örneklerin ikisinde de ortak bir vizyon, aktörler arasında geleceğe yönelik paylaşılan hedefler ve bu hedeflere ulaşmada ilerlemenin önemine ilişkin büyük bir farkındalık gözlenmiştir. Niş düzeyindeki örneklerin ikisi de ortak hedeflerine ulaşmada yenilik alanlarını sürekli genişletme çabası içerisindeydi. Her iki organizasyonda da

çekirdek ekip içerisinde ağlar derindir ve aktörler arasında bireysel yakınlıklar ve sosyal ilişkiler gelişmiştir. Aktörler arasında paylaşılan vizyon, pratikler, değer ve kültür karşılıklı olarak güvene dayalı ilişkiler geliştirmekte; bu da bilginin yayılmasını ve yeni bilgilere dönüşmesini kolaylaştırmaktadır.

Her iki örnek de yerel, bölgesel, ulusal ve ulus ötesi bağlantılara sahiptir. Zeytin Okulu'nun akademik açıdan oldukça etkili aktörleri, ulus ötesi akademik bağlantılar kurarak ağ ilişkilerini zenginleştirmekte ve öğrenme açısından yeni fırsatlar yaratabilmektedir. Doğa Okulu, ağ ilişkilerinde Doğa Derneğinin aktörler açısından zengin bir çeşitlilik sunan tabanından faydalanmaktadır. Ayrıca Doğa Derneği'nin Birdlife International'ın Türkiye ayağını oluşturması ve Türkiye genelinde hatta Türkiye dışında da faaliyet gösteriyor olmasının Doğa Okulu'nun İzmir sınırlarını aşan ilişkisel ağlarının kaynağını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Her iki örnek de ulusal ve ulus ötesi bağlantıları vasıtasıyla bilimsel bilgiden faydalanmakta ve yeni bilimsel bilgiler üretmektedir. Böylece bilgi altyapılarını güçlendirerek kapasitelerini geliştirmektedir. Aynı zamanda Zeytin Okulu ve Doğa Okulu'nun yerel halkla kurduğu sıcak ilişkiler ve geliştirilen karşılıklı güven, yerelde gömülü olan pratik bilginin de transferine olanak tanımaktadır.

Niş düzeyindeki örnekler kuruluş amaçlarını gerçekleştirilirken konumlandıkları coğrafik alanların sosyolojik olarak dönüşümünde de önemli bir rol oynamaktadır. Zeytin Okulu'nun koridorlarında ve bahçesinde özgürce koşuşturan ve kendileri için düzenlenen etkinliklere katılan civar köylerden çocuklar, geleceğin büyükleri olarak bu tür bir atmosferde doğa kültürünü ve doğaya saygıyı içselleştirirken Doğa Okulu, kadim havzalarda geleneksel üretim yapan çiftçilerin dirençliliğini arttırmakta, yerel halkı doğal ve kültürel mirası tehdit eden tehlikelere karşı bilinçlendirmekte ve onlarla beraber mücadele vermektedir.

Esasında endüstriyel gıda sistemine tepki olarak doğan sosyal hareketlerin Türkiye'de ilk gözleendiği ve bu tür hareketlerin kurumsallaştığı ilk kentlerden biri olan İzmir'de güvenilir ve adil gıdaya yönelik sosyal hareketlerden doğan pek çok alternatif tarımsal gıda inisiyatifleri bulunmaktadır. Bununla birlikte kaynağını sivil toplum yapılanmalarından alan bu örgütlenmelerin sosyo-teknik rejim aktörleri ile bağlantılarının çok zayıf olduğu ve görünürlüklerinin sınırlı olması nedeniyle tarımsal sistem içerisinde çok küçük bir gruba hitap ettiğini söylemek mümkündür (Görüşme 9). Bu nedenle bu yapılanmaların da mevcut rejim üzerinde baskı unsuru yaratabilecek bir potansiyele sahip olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

Buradan yola çıkarak mevcut rejim üzerinde baskı unsuru oluşturulabilmesi için özellikle politika düzeyinde aktörler ile bağlantılar kurulması oldukça önemli gözükmektedir. Nitekim niş düzeyindeki iki örnek de hedeflerini gerçekleştirmek ve ilerlemek için özellikle sosyo-teknik rejim düzeyindeki politik aktörler ile bağlantılar kurmanın önemli olduğunu düşünmektedir. Doğa Okulu, Doğa Derneğinin zengin ağ ilişkileri ve örgütsel tabanından faydalanarak bilinirliğini arttırmakta ve mevcut tarımsal sistem içerisindeki politik aktörler ve toplum nezdinde popüler aktörler ile bağlantılar kurarak; Zeytin Okulu ise akademik açıdan oldukça etkili aktörleri vasıtasıyla yerel, ulusal ve ulus ötesi akademik bağlantılarla ağ ilişkilerini zenginleştirerek geniş kitleler üzerinde baskı unsuru oluşturacak stratejiler izlemektedir. Bu noktada her iki girişim ile de sürekli ve güçlü bağlantılara sahip olan İzmir Büyükşehir Belediyesi bir ara yüz görevi görerek Zeytin Okulu ve Doğa Okulu'nun etki alanını genişletmektedir.

Diğer yandan mevcut rejimler sistemdeki aktörler tarafında karşılıklı olarak inşa edilen, yüksek düzeyde kurumsallaşmış derin ve katı bir yapı olduğu için niş düzeyindeki girişimler değişimin karşısında bir direnç meydana getiren bu kurumlara karşı pek çok zorlukla mücadele etmektedir (Geels, 2011; Fuenfschilling ve Truffer, 2014; Roberts ve Geels, 2018;). Özellikle tabandan yenilikler açısından bakıldığında sınırlı finansal kaynaklara sahip olan ve kaynağını sivil toplum örgütlenmelerinden alan niş düzeyinde girişimler için yerleşik rejimin katılıkları ile mücadele etmenin çok daha zorlaşacağını varsaymak mümkündür.

Zeytin Okulu ve Doğa Okulunda kaynaklarının ağırlıklı olarak gönüllü katkıları, proje, işbirlikleri ve kamu destekleri gibi düzenli olmayan kaynaklara bağlı olması en önemli sınırlılıkları oluşturmaktadır. Ayrıca bu tür örgütlenmelerde, kilit kişilerin ayrılması, yeniliğin gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Geels, 2019). Bu noktada her iki girişim için de görünürlüklerini arttırıcı ve etki alanlarını genişletici bir gelişme stratejisi izlemenin yerinde olacağını söylemek mümkündür.

Bu amaçla yerelde İzmir Büyükşehir Belediyesi niş ve rejim arasında bağlantılar kurmaya yönelik bir politika izleyerek kilit bir rol üstlenebilir. Yeni pratiklerin gelişimi için yapılabilecek en önemli müdahale kimi zaman yalnızca insanları bir araya getirerek ağ oluşumunu kolaylaştırmaktır (Leeuwis, 2004). Nişlerin özellikle politik düzeylerde aktörlerle bağlantılarını güçlendirmeye yönelik kamusal politikalarla desteklenmesi verimli bir gelişme stratejisi olacaktır. Zeytin Okulu ve Doğa Okulu için atılabilecek bir adım da diğer sivil toplum örgütleri ile işbirlikleri kurarak daha geniş kitlelere erişmektir.

Buluşmalar ve festivaller gibi etkinlikler de ağ oluşturmak için oldukça elverişli ortamlar yaratabilmektedir. Bu tür organizasyonlar çalışma gruplarının oluşumu teşvik edilebilmekte; var olan çalışma grupları ve ağlar, eğitim ve lojistik ile desteklenebilmekte ve topluluklar arasında deneyimlerinin paylaşılması vasıtasıyla ya da geziler düzenlenerek bilgi alışverişleri sağlanabilmektedir. Bu bağlamda hem niş düzeyindeki girişimleri hem de bu girişimleri yerleşik rejimin aktörleri ile bir araya getirecek bu tür uygulamaların; bilginin paylaşılması, yayılması ve dolayısıyla da öğrenme için önemli fırsatlar yaratabileceği savunulabilir.

Bununla birlikte daha sürdürülebilir pratiklerin yerleşik pratiklerin yerini alması çeşitli toplumsal zorluklar sunmakta ve iddialı dönüşümler gerektirmektedir (Turnheim vd., 2015). Bu doğrultuda ekonomik, sosyal ve çevresel olarak daha sürdürülebilir bir tarım vizyonu etrafında toplumu ve sektörü yönlendirici politikalar ve niş-rejim aktörleri arasındaki işbirliklerini geliştirmeye yönelik politika önlemleri geliştirmenin hem niş düzeyindeki girişimler için yeni fırsat pencereleri yaratabileceği hem de sosyo-teknik rejimde arzu edilen değişimin meydana gelmesi için temel adımları oluşturacağını söylemek mümkündür.

Extended Abstract

Grassroots Innovations in Transition to More Sustainable Agricultural Systems: The Case of Seferihisar Doga School and Karaburun Olive Academy

*

Merve Yazar Yıldıztekin
ORCID: 0000-0001-7941-0288

Demet Erol
ORCID: 0000-0002-1705-4297

The world is now facing new and unpredictable challenges alongside old known ones. As a matter of fact, among the issues that agricultural systems struggle with today; New issues such as food safety, climate change, and protection of natural resources have been added to old challenges such as productivity and income growth (OECD, 2016). Especially with the COVID-19 Pandemic, access to safe food has become more important than ever (OECD-FAO, 2021). According to the Global organizations such as FAO (2018) and OECD (2016), in order to combat the new challenges faced by agricultural systems, a sustainable agricultural system should be built and that innovations should be supported and sustained for this purpose.

According to Turnheim et al. (2015), the transition to more sustainable practices is a multidimensional process and requires ambitious transformations. Changes towards more sustainable practices are called sustainability transitions because they involve the change of many different systems and many different stages within these systems. Geels (2011) conceptualize it with the multilevel perspective as a result of interactions at three levels; niche (areas where innovations arise), socio-technical regime (existing agricultural system), and socio-technical landscape.

Sustainability transitions are the results of the struggle between niche-level innovations and the established regime within the broad context of the socio-

technical landscape (Roberts and Geels, 2018). The socio-technical landscape conceptualized as the most stable level; a rather broad context and external environment that affects both the niche and the regime dynamics beyond the direct influence of niche and regime actors such as population, cultural accumulation, social concerns, geopolitics, macroeconomic trends, and wars, financial crises, accidents, oil crises. (Geels, 2019). The socio-technical regime refers to the established system where transitions are experienced as the meso-level of the multilevel perspective. It is a deep and rigid structure of highly institutionalized rules that lead and coordinate the activities of social groups, such as cognitive routines and shared beliefs, abilities and competencies, lifestyles and user practices, institutional and legal regulations, mutually constructed by the actors in the system (Geels et al. 2011; Fuenfschilling and Truffer, 2014).

For novelties to develop, incubation areas are needed that protect them from the rigidities of the regime and allow them to develop (Geels, 2011; Bui, Cardona, Lamine, & Cerf, 2016). Niches protect innovations from the current regime and also support learning and development processes (Geels, 2019). Niches allow the actors within them to develop new rules, practices and support networks for innovations through learning processes (Bui et al., 2016).

The diffusion of niche-level innovations to wider masses depends on the regime-level internal dynamics that may arise from a sudden change in socio-technical landscape or normative pressures, and the windows of opportunity these dynamics will create (Elzen, Geels, Leeuwis, & Van Mierlo, 2011). According to Goodman et al. (2012), social movements can be important sources for the realization of innovation; It can create pressure on large masses by bringing issues such as environment, health, social justice and ethics to the agenda of the society.

In this pressure, the role of civil society has not found enough place itself in sustainability transitions yet, but it has important potentials (Seyfang and Smith, 2007). Civil society can influence transition processes and influence the ideas of communities by supporting transition policies and providing protective spaces for innovation (Köhler et al., 2019). For this reason, Seyfang and Smith (2007) developed the concept of “grassroots innovations” for social innovations experienced in the field of civil society. These innovations are mostly developed in context with the purpose of solving a particular problem; aims to change social practices and lifestyles. The features that distinguish grassroots innovations from others; that they are produced collectively and have moral expectations (Geels, 2019).

Seferihisar Nature School, located in the part of İzmir called the Peninsula Region, was established in 2014 by the Nature Association with the contributions of the Seferihisar Municipality, in order to transfer the nature culture to future generations by benefiting from the experience of the Nature Association over the years. Similarly, the Olive Academy was established in 2017 by the Zeytinçe Ecological Life Association with the support of the İzmir Metropolitan Municipality in order to create ecological awareness by bringing together theory and practice. In fact, İzmir is one of the cities where social movements that emerged as a response to the industrial food system were first observed in Turkey (Karakaya, 2020). For the first time in Turkey, organic farming was carried out in İzmir in the 1980s (İZTO, 2022). Ecological Agriculture Organization, which is the only organization in Turkey that gathers organizations operating in ecological agriculture under a single roof, was established in 1992 in İzmir (ETO, 2022).

In this study, as two niche-level examples which are basically non-profit and originate from non-governmental organizations The Nature School and The Olive Academy, that their organizational routines and network relations, how it connects with the existing agricultural system actors and how it creates pressure on the masses are investigated. While doing so, it is aimed to reveal the roles that civil society can play in the transition to sustainable practices, based on the findings on a geographical scale. In this context, the information gathered from secondary sources in İzmir is complemented by 10 interviews with relevant actors.

According to the findings of the study, Doğa School increases its awareness by benefiting from the rich network relations and organizational base of Doğa Association, and by establishing links with the political actors in the existing agricultural system and popular actors in the society. Olive Academy, on the other hand, pursues strategies that will create pressure on large masses by enriching network relations with local, national and transnational academic connections through its academically influential actors. The study contributes to the transition literature by conceptualizing the roles that civil society can play in the transition to more sustainable practices based on the findings on a geographical scale.

Kaynakça / References

- Altenburg, T., Assmann, C. (2017.) Executive summary, T. Altenburg ve C. Assmann (Editörler). *Green Industrial Policy: Concept, Policies, Country Experiences*. Geneva, Switzerland: UN Environment, xi- xv.
- UN. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. United Nations, A/RES/70/
- Bui, S., Cardona, A., Lamine, C., Cerf, M. (2016) Sustainability transitions: insights on processes of niche-regime interaction and regime reconfiguration in agri-food systems. *Journal of Rural Studies*, 48, 92-103.
- Doğa Okulu. (2020). Seferihisar Doğa Okulu, Öz. Erişim Adresi: <https://dogaas-kina.org/oz/>.
- Eberts, R. (2011). Framework and tools for assessing and understanding the green economy at the local level. *OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers*, 2011 (8).
- Elzen, B., Geels, F. W., Leeuwis, C., Van Mierlo, B. (2011). Normative contestation in transitions in the making: animal welfare concerns and system innovation in pig husbandry. *Research Policy*, 40(2), 263-275.
- İnternet: ETO (2021). Ekolojik Tarım Organizasyonu, Hakkımızda. Erişim Adresi: <https://www.eto.org.tr/hakkimizda.php>
- FAO. (2018). *20 Success Stories of Agricultural Innovation from the Innovation Fair, The International Symposium on Agricultural Innovation For Family Farmers*. Rome, Italy: FAO.
- Fuenfschilling, L., Truffer, B. (2014). The structuration of socio-technical regime- conceptual foundations from institutional theory. *Research Policy*, 43, 772-791.
- Geels, F.W. (2011). The multi-level perspective on sustainability transitions: responses to seven criticisms. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1(2011), 24-40.
- Geels, F.W. (2019) Socio-technical transitions to sustainability: a review of criticisms and elaborations of the Multi-Level Perspective. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 39, 187-201.
- Goodman, D., Du Puis, E. M., Goodman, M. K. (2012). *Alternative Food Networks: Knowledge, Practice And Politics*. New York: Routledge, 2012.
- İZKA. (2014). *Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi*, İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir Ticaret Odası (İZTO). (2022). İzmir Tarımı. Erişim Adresi: <https://www.izto.org.tr/tg/tarin>.
- Karakaya, E. (2020). Tarımsal Gıda Sistemleri Dönüşüyor mu? İzmir'de Alternatif Tarımsal Gıda İnisyatifleri. *Toplum ve Bilim*, 153, 49-81.
- Köhler, J., Geels, F. W., Kern, F., Markard, J., Onsongo, E. vd. (2019). An agenda for sustainability transitions research: state of the art and future directions. *Environmental innovation and societal transitions*, 31, 1-32.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). Kültür ve Turizm Portalı. Erişim Adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/gezilecekyer/klazomenai-orenyeri>.
- Leeuwis, C. (2004) *Communication For rural innovation rethinking agricultural extension*. Oxford, UK: Blackwell Science.
- Makkonen, T. (2011). Innovation and regional socio-economic development- evidence from the finnish local administrative units. *Bulletin Of Geography Socio-Economic Series*, 15(2011), 27-42.
- Morris, C., Kirwan, J., Lally, R. (2014) Less meat initiatives: An initial exploration of a diet-focused social innovation in transitions to a more sustainable regime of meat provisioning. *The International Journal of Sociology of Agriculture and Food*, 21(2).
- OECD. (2016). Farm management practices to foster green growth. *OECD Green Growth Studies*. Paris, France: OECD.
- Roberts, C., Geels, F.W. (2018) Conditions for politically accelerated transitions: Historical institutionalism, the multi-level perspective, and two historical case studies in transport and agriculture. *Technological Forecasting & Social Change*, 140, 221-240
- Smith, A. (2007). Translating sustainability between green niches and socio-technical regimes. *Technology Analysis & Strategic Management*, 19(4), 427-450.
- Seyfang, G., Smith, A. (2007). Grassroots innovations for sustainable development: Towards a new research and policy agenda. *Environmental Politics*, 16(4), 584-603.
- Turnheim, B., Berkhout, F., Geels, F.W, Hofc, A., McMeekin, A., Nykviste, B., Van Vuurc, D. (2015). Evaluating sustainability transitions pathways: Bridging analytical approaches to address governance challenges. *Global Environmental Change*, 35, 239-253.
- Uysal, Y. (2018). İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yerel kalkınma, çevre ve altyapı sağladığı performansları. *İzmir Modeli Çalışmaları Üçüncü Kitap*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Zeytin Okulu. (2020). Hakkımızda. Erişim Adresi: <http://zeytinokulu.net/hakkimizda/>.